

MADANIYAT ORQALI IQTISODIY RIVOJLANISHGA ERISHISH**PARDABOYEVA SOJIDA BOLBEK QIZI**

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institute Nukus filiali
“Madaniyat va san'at muassasalarini tashkil etish hamda boshqarish”
ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi

Ilmiy rahbar:**SAPARBAEVA GULSHIRANABATBAEVNA**

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat institute Nukus filiali
“Madaniyat faoliyati” kafedrası mudiri, dotsent.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada madaniyatning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Xususan, milliy madaniyat, ijodiy sanoat, turizm, hunarmandchilik va san'at kabi sohalarning mamlakat iqtisodiyotiga qo'shayotgan hissasi yoritilgan. Madaniy meros va zamonaviy madaniy faoliyatlar orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlash, yangi ish o'rinlari yaratish, eksport salohiyatini oshirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Maqolada shuningdek, madaniyat va iqtisodiyot o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, iqtisodiy diversifikatsiya jarayonida madaniy sektorning roli ham nazariy va amaliy jihatdan asoslab beriladi. Yakunda madaniy siyosatni iqtisodiy strategiyalar bilan uyg'unlashtirish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: madaniyat, iqtisodiy rivojlanish, ijodiy sanoat, madaniy meros, turizm, hunarmandchilik, madaniy siyosat, innovatsion iqtisodiyot, investitsiyalar, ish o'rinlari yaratish.

ACHIEVING ECONOMIC DEVELOPMENT THROUGH CULTURE**ANNOTATION**

This article analyzes the role and importance of culture in economic development. In particular, the contribution of such sectors as national culture, creative industries, tourism, crafts and art to the country's economy is highlighted. The possibilities of ensuring economic growth, creating new jobs, increasing export potential and

attracting foreign investment through cultural heritage and modern cultural activities are considered. The article also provides theoretical and practical justification for the interrelationship between culture and the economy, the role of the cultural sector in the process of economic diversification. Finally, recommendations are made on harmonizing cultural policy with economic strategies.

Key words: culture, economic development, creative industries, cultural heritage, tourism, crafts, cultural policy, innovative economy, investments, job creation.

ДОСТИЖЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ЧЕРЕЗ КУЛЬТУРУ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется роль и значение культуры в экономическом развитии. В частности, подчеркивается вклад в экономику страны таких секторов, как национальная культура, креативные индустрии, туризм, ремесла и искусство. Будут рассмотрены возможности обеспечения экономического роста, создания новых рабочих мест, увеличения экспортного потенциала и привлечения иностранных инвестиций посредством культурного наследия и современных культурных мероприятий. В статье также дается теоретическое и практическое обоснование взаимосвязи культуры и экономики, роли сферы культуры в процессе экономической диверсификации. Наконец, даются рекомендации по согласованию культурной политики с экономическими стратегиями.

Ключевые слова: культура, экономическое развитие, креативные индустрии, культурное наследие, туризм, ремесла, культурная политика, инновационная экономика, инвестиции, создание рабочих мест.

KIRISH

Zamonaviy global iqtisodiyotda nafaqat ishlab chiqarish va texnologik salohiyat, balki madaniy boyliklar ham barqaror taraqqiyotning muhim omiliga aylanib bormoqda. Madaniyat — bu jamiyatning o'ziga xos tarixiy, ijtimoiy va estetik

qadriyatlarini ifodalovchi vosita bo'lib, u inson faoliyatining barcha sohalariga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, bugungi kunda madaniyat sohalar — san'at, adabiyot, hunarmandchilik, moda, dizayn va kino sanoati kabi yo'nalishlar **iqtisodiy salohiyatga ega bo'lgan kuchli sektor** sifatida qaralmoqda.

Madaniy iqtisodiyot — iqtisodiy faoliyat bilan madaniyat o'rtasidagi murakkab aloqalarni o'rganadigan fan sohasi bo'lib, u turli guruhlarining e'tiqodlari, qadriyatlari, urf-odatlar va ijtimoiy xatti-harakatlarining iqtisodiy natijalarga qanday ta'sir qilishini tahlil qiladi. Ushbu yondashuvga ko'ra, iqtisodiy qarorlar nafaqat manfaat va xarajatlar asosida, balki madaniy muhit, ijtimoiy normalar, urf-odatlar, mafkura va qadriyatlar ta'sirida shakllanadi.[1]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Madaniy iqtisodiyotning asosiy tadqiqot mavzulariga din, ijtimoiy kapital, ishonch, ijtimoiy me'yorlar, mafkura, terrorizm, oilaviy aloqalar va uzoq muddatli rejalashtirish kabi tushunchalar kiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, qarorlar qabul qilishda insonlar ko'pincha madaniy kontekstga asoslangan holda harakat qiladilar. Misol uchun, ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi qadriyatlar farqi turli iqtisodiy natijalar, siyosiy afzalliklar va institutlar bilan o'zaro munosabatlarga olib keladi.

So'nggi yillarda madaniy iqtisodiyotga nisbatan tizimli yondashuv kuchaymoqda. Bu yondashuv madaniyat va iqtisodiyotni yagona tizim sifatida ko'rib, ularning o'zaro ta'siri va teskari bog'liqligini aniqlashga harakat qiladi. Masalan, E. Dawlabani tomonidan ishlab chiqilgan "MEMEnomics" modeli qiymat tizimlari bilan tizim fikrlash konsepsiyalarini birlashtirib, iqtisodiy siyosatning madaniyatga ta'sirini tahlil qilishni taklif qiladi.[2]

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi madaniy kontentni iste'mol qilish va tarqatish jarayonlarini tubdan o'zgartirmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, smartfonlar va boshqa raqamli platformalar madaniyatning global miqyosda tez tarqalishiga xizmat qilmoqda. Hozirgi avlod o'z ota-onalaridan ko'ra tezroq va kengroq madaniy ta'sirga ega bo'lib bormoqda. Bu esa iqtisodiy muhitga yangi yondashuvlarni olib kirib, xarajatlar, imkoniyatlar va bozorga kirishdagi to'siqlarni o'zgartirmoqda.

Yevropada olib borilgan tadqiqotlar, masalan Paola Giuliano tomonidan, madaniy qadriyatlarning aholining turmush tarziga ta'sirini ko'rsatmoqda. U Janubiy Yevropa madaniyatida yoshlarning ota-onalari bilan uzoq yashashga moyilligi, keyinchalik turmush qurishi va tug'ilish darajasining pasayishiga olib kelayotganini aniqlagan. Bu kabi misollar madaniy iqtisodiyotning muhim amaliy ahamiyatini ko'rsatadi.

Madaniy iqtisodiyotning asosiy yo'nalishlaridan biri — barqaror rivojlanishga qo'shgan hissasidir. David Trosby barqaror madaniy rivojlanishni ta'minlash uchun quyidagi mezonlarni ilgari suradi:[3]

- Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy muvozanatni saqlash;
- Avlodlararo adolat va madaniy merosni asrash;
- Hozirgi avlod ichida tenglikni ta'minlash;
- Siyosiy va iqtisodiy qarorlar qabul qilishda tizimlararo bog'liqlikni e'tiborga olish.

Ushbu yondashuv madaniyat va iqtisodiyotni uzviy bog'liq tizimlar sifatida ko'rib chiqishni ilgari suradi, bu esa iqtisodiy siyosatni yanada inklyuziv va uzoq muddatli qilish imkonini beradi.

Raqamli transformatsiya, ijodiy iqtisodiyot va turizmning rivojlanishi madaniyatning iqtisodiy faollikdagi ulushini oshirmoqda. Shu bois, ko'plab davlatlar milliy madaniyatni rivojlantirish orqali **yangi ish o'rinlari yaratish, eksportni ko'paytirish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish**, shuningdek, jamiyatda ijtimoiy uyg'unlikni ta'minlashga erishmoqdalar. Madaniyat va iqtisodiyot o'rtasidagi bu o'zaro aloqadorlik, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun muhim strategik yo'nalish sanaladi.

Ushbu maqolada madaniyatning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni, uning real sektordagi ta'siri, innovatsion yondashuvlar orqali iqtisodiy foyda keltiruvchi imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, madaniy resurslardan samarali foydalanish, milliy identitetni iqtisodiy qadriyatlarga aylantirish va bu jarayonda davlat siyosatining roli ham chuqur ko'rib chiqiladi.[4]

Madaniyat va iqtisodiyot o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik so'nggi yillarda yangi ilmiy va amaliy yondashuvlar orqali yanada chuqurlashmoqda. An'anaviy yondashuvlarga ko'ra, iqtisodiy rivojlanish ko'proq sanoat, qishloq xo'jaligi yoki texnologik sohalar bilan bog'lab qaralgan bo'lsa, hozirgi davrda madaniyat yangi iqtisodiy sektorga — ijodiy iqtisodiyotga aylangan. Bu sektorning eng muhim jihati — uning intellektual mulkka asoslangan bo'lishi, ya'ni iqtisodiy qiymat insoniy tafakkur, estetik tasavvur va ijod orqali yaratiladi.

Madaniyat iqtisodiyotga bir nechta yo'nalishlar orqali ta'sir qiladi:[5]

1. Ijodiy sanoatlar (creative industries) — kino, dizayn, musiqa, adabiyot, moda, raqamli kontent kabi sohalar iqtisodiy faoliyatning alohida segmenti sifatida tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Bu sohalarda yaratilgan mahsulotlar nafaqat ichki bozor, balki global eksport uchun ham katta ahamiyat kasb etmoqda.
2. Madaniy turizm — tarixiy obidalar, san'at festivallari, milliy hunarmandchilik yarmarkalari orqali turizm salohiyatining kuchayishi, xususan, chet ellik sayyohlarni jalb qilish orqali daromad manbalari kengaymoqda. Masalan, Buxoro, Samarqand va Xiva shaharlari misolida ko'plab tadqiqotlar madaniy meros iqtisodiy o'sishni rag'batlantirayotganini ko'rsatmoqda.
3. Hunarmandchilik va mahalliy sanoat — xalq amaliy san'ati, milliy liboslar, suvenirlar, an'anaviy oziq-ovqat mahsulotlari nafaqat madaniy identitetni ifodalaydi, balki mikrobiznes va oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.
4. Ijtimoiy barqarorlik va iqtisodiy muhit — madaniyat orqali ijtimoiy birdamlik, tolerantlik va jamoaviy mehnat ko'nikmalari shakllanadi. Bu esa iqtisodiy muhitda barqarorlik, investitsion jozibadorlik va inson kapitalining sifatli shakllanishiga olib keladi.
5. Madaniyatni raqamlashtirish — raqamli texnologiyalar yordamida madaniy kontent (masalan, onlayn muzeylar, raqamli kutubxonalar, virtual festivallar) global auditoriyaga yetib borib, yangi iqtisodiy model — raqamli madaniyat iqtisodiyotini shakllantirmoqda.

Biroq, bu yo'nalishda hal qilinishi lozim bo'lgan muammolar ham mavjud.

Ulardan ayrimlari:[6]

- Madaniy sektor uchun yetarli moliyalashtirish va investitsiyalar yetishmasligi.
- Mahsulot va xizmatlarning raqobatbardosh brendga aylana olmasligi.
- Xalqaro standartlarga mos innovatsion yondashuvlarning cheklanganligi.
- Kadrlar tayyorlash tizimida madaniy menejment va marketingning sustligi.

Shu sababli madaniyat orqali iqtisodiy o'sishga erishish uchun tizimli yondashuv, davlat siyosatining strategik qo'llab-quvvatlovi, xususiy sektor va xalqaro tashkilotlar hamkorligi muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, madaniyat va iqtisodiyot o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik zamonaviy iqtisodiy tahlillarda tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Madaniyat — bu nafaqat san'at, adabiyot yoki urf-odatlar majmuasi, balki iqtisodiy qarorlar, bozor munosabatlari, resurslardan foydalanish va innovatsiyalarni qabul qilish jarayonlarida hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Madaniy qadriyatlar, ijtimoiy normalar va tarixiy an'analar iqtisodiy faoliyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Turli madaniy guruhlarining dunyoqarashi, ishonch darajasi, kooperatsiyaga tayyorligi va vaqtga bo'lgan munosabati iqtisodiy natijalarni sezilarli darajada farqlantiradi. Raqamli texnologiyalar, ayniqsa smartfonlar va internet madaniy ta'sirni global miqyosga olib chiqdi, bu esa iqtisodiy o'zgarishlarga tez va chuqur ta'sir ko'rsatmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Тросби, Д. (2003). *Маданият ва иқтисод: назария, сиёсат ва амалиёт*. Москва: ВШЭ нашриёти.
2. Давлабани, Э. (2013). *MEMEnomics: The Next Generation Economic System*. SelectBooks, Inc.
3. Giuliano, P. (2007). *Living Arrangements in Western Europe: Does Cultural Origin Matter?*. Journal of the European Economic Association.

4. Throsby, D. (2001). *Economics and Culture*. Cambridge University Press.
5. Alesina, A., & Giuliano, P. (2015). *Culture and Institutions*. Journal of Economic Literature.
6. World Bank (2019). *The Creative Economy: Towards a New Development Agenda*. Washington, D.C.